

1. Мойсеєнко І.П. Економічна безпека та сталий розвиток України. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету / І.П. Мойсеєнко // Серія Економіка і менеджмент. Збірник наукових праць. Випуск 7 . Одеса, 2014.-С.51-56.

УДК: 339.9

Мойсеєнко І.П.

д.е.н., професор

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Анотація.

В статті проаналізовано стан соціально-економічного розвитку України. Описано вимоги стратегії економічної безпеки та пріоритети сталого розвитку держави. Сформульовано принципи та напрями змін економічної політики на основі вимог економічної безпеки та необхідності сталого інноваційного розвитку.

Ключові слова: економічна безпека, пріоритети сталого розвитку держави, принципи та напрями змін економічної політики, регіональна політика

Аннотация.

В статье проанализировано состояние социально-экономического развития Украины. Описаны требования стратегии экономической безопасности и приоритеты устойчивого развития государства. Сформулированы принципы и направления изменений экономической политики на основе требований экономической безопасности и необходимости устойчивого инновационного развития.

Ключевые слова: экономическая безопасность, приоритеты устойчивого развития государства, принципы и направления изменений экономической политики, региональная политика.

Annotation.

Socio-economic development of Ukraine status is analysed in the article. The requirements of strategy of economic security and priorities of steady development of the state are described. Formulated principles and directions of changes of economic policy on the basis of requirements of economic security and necessity of steady innovative development.

Keywords: economic security, priorities of steady development of the state, principles and directions of changes of economic policy, regional policy

Нові тенденції у світогосподарській системі, пов'язані з її глобалізацією, поглибленням нерівності між країнами, зміцненням нових центрів сили і зміною інститутів світового економічного порядку, зростанням дефіциту ресурсів і підвищенням ролі інфраструктурних факторів у соціально-економічному розвитку, зростання міжнаціональної конкуренції формують середовище економічного розвитку та перспективи України.

Подолання кризових явищ та перехід до інноваційної моделі соціально-економічного розвитку неможливий без врахування вимог економічної безпеки країни та напрямів сталого розвитку. Економічна безпека держави — це стан рівноваги і функціонування національної економічної системи, що досягається реалізацією сукупності форм та методів економічної політики. З іншого боку це стан національної економіки, за якого зберігається економічна стійкість до внутрішньої і зовнішніх загроз і задовольняються потреби особи, суспільства, держави [1,2,3]. Стратегія економічної безпеки України повинна забезпечити перехід від забезпечення безпеки функціонування до забезпечення безпеки розвитку держави. Реалізація концепції економічної безпеки України потребує комплексного рішення питань організаційного, нормативно-правового, наукового, методологічного, аналітичного й інформаційного забезпечення економічної політики розвитку [7].

Аналіз досліджень. Сучасний стан економічного розвитку України характеризується такими рисами:

економіка слабо диверсифікована і вразлива до коливань кон'юнктури світових ринків, характеризується низьким рівнем інновацій та ефективності використання ресурсів;

Україна вже не може підтримувати конкурентні позиції у світовій економіці за рахунок дешевизни робочої сили та економії на розвитку освіти і охорони здоров'я тобто заниження соціальних стандартів та тінізації зарплати;

сформований в Україні національний ринок є недосконалим, не всі ринкові інститути мають адекватний ступінь розвитку, інвестиційний клімат вимагає істотного покращання;

регулярно підвищуються політичні ризики ведення та знижується активність підприємницької діяльності (як показано в таблиці 1);

нерівномірність, диспропорційність економічного розвитку викликана глобалізацією міжнародних фінансових потоків, їх спекулятивним обігом та породженням фінансових криз в різних регіонах світу.

прийнята модель економічного росту шляхом послідовної транснаціоналізації передбачає інноваційність розвитку залежно від ініціатив ТНК, а не політики національних урядів;

реальний сектор вітчизняної економіки зберігає набутий сировинний перебік, а структурні деформації в економіці України вимагають радикальних змін економічної та фінансової політики для збереження економічної безпеки держави (таблиця 2) [3,4,5,8].

В Україні у структурі реальної економіки на споживчий сектор припадає 19,7%, інвестиційно-інноваційний – 18,2%, енергосировинний – 23,8%, інфраструктурний – 19,7%. [10,13]

Наведені пропорції відображають внутрішні міжгалузеві зв'язки без врахування сфери послуг. Що стосується світової економіки, зокрема розвинених країн, то в них на споживчий сектор припадає до 50% ВВП, інвестиційно-інноваційний сектор – до 20% (передусім за рахунок удвічі більшої частки машинобудування), енергосировинний сектор – до 7%, сектор інфраструктури – до 30%. Відставання України обумовлено надто низькими частками споживчого сектора та сектора інфраструктури, надто великою часткою енергосировинного сектора. Проте найбільші проблеми - в інвестиційно-інноваційному секторі (див. Таблицю 1.).

Таблиця 1

Показники рейтингу регіонів за структурними параметрами економічної безпеки

Регіони	Загальне місце регіону	Темп зростання (зменшення) обсягу інвестицій в основний капітал	Обсяги інвестицій в основний капітал на одну особу, гривень	Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, відсотків
			Місце	
Волинська	12	25	21	23-24
Закарпатська	15	10	25	9
Івано-Франківська	5	5	8	2
Львівська	17	6	9	11
Рівненська	11	16	18	16
Тернопільська	23	3-4	24	4
Хмельницька	21	17	15	27
Чернівецька	19	27	19	5

Розраховано за даними [8]

Якщо економіка залишиться сировинною (за підсумками I півріччя 2012 р. частка сировинної продукції в обсязі реалізованої продукції добувної та переробної промисловості склала 68,5%, а інвестиційної – лише 14%), то економічне зростання ніколи не зможе перетворитися на економічний прогрес[6,7,13].

Українськими вченими визначено стратегічні пріоритети сталого розвитку країни[11]. В економічній сфері:

- утвердження механізмів сталого економічного розвитку;
- впровадження науково-технологічних інновацій та опанування інноваційного шляху розвитку як головного фактора збалансованого економічного розвитку;
- активне здійснення аграрної політики для гарантування споживчої безпеки;
- зміцнення економічних засад для глибокої перебудови соціальної сфери.

В соціальній сфері:

- підвищення інтелектуального потенціалу нації, всебічний розвиток освіти, особливо екологічної;
- зміни в соціальній сфері для запобігання зuboжінню населення — реформування системи оплати праці, зменшення безробіття, вдосконалення

механізмів надання державної соціальної допомоги, запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- поліпшення становища дітей, молоді, жінок, сім'ї;
- здійснення скоординованих кроків, спрямованих на поліпшення охорони здоров'я населення, зниження смертності та збільшення тривалості життя; зміцнення позицій середнього класу.

Таблиця 2.

Показники соціально-економічного розвитку регіонів

Регіони	Загал ьне місце регіо ну	Загал ьне місце регіону	Темп зростання (зменшення) обсягу інвестицій в основний капітал, відсотків до відповідного періоду попереднього року		Коефіцієнт покриття експортом імпорту		Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, відсотків	
			%	Місце	%	Місце	%	Місце
Україна			97,1		86,0		12,8	
АР Крим	4	13	113.6	7	86.8	11	9.2	23-24
Вінницька	2	8	124.5	3-4	87.4	8	12.2	13-14
Волинська	12	11	68.9	25	77.3	21	9.2	23-24
Дніпропетровська	3	16	107.2	8	88.7	6	8.2	25
Донецька	20	25	79.1	20	79.0	19	9.6	21
Житомирська	14	19	137.3	2	74.0	23	10.5	19
Закарпатська	15	4	102.0	10	71.3	25	13.6	9
Запорізька	13	23	205.1	1	92.1	4	7.0	26
Івано-Франківська	5	5	122.1	5	90.8	5	21.2	2
Київська	10	15	99.2	12	86.3	12	9.4	22
Кіровоградська	7	9	80.0	19	82.5	15	10.7	18
Луганська	16	26	96.5	14	86.1	13	9.9	20
Львівська	17	17	119.6	6	87.2	9	13.0	11
Миколаївська	18	3	69.2	24	97.2	2	13.3	10
Одеська	6	2	98.0	13	87.8	7	14.2	8
Полтавська	9	14	83.0	18	99.8	1	12.5	12
Рівненська	11	18	88.0	16	42.2	27	11.8	16
Сумська	26	27	90.9	15	77.5	20	16.2	6
Тернопільська	23	12	124.5	3-4	86.9	10	18.0	4
Харківська	27	24	73.0	22	76.0	22	15.8	7
Херсонська	22	7	68.8	26	81.7	16	12.2	13-14
Хмельницька	21	20	84.5	17	80.5	17	6.1	27
Черкаська	8	10	72.4	23	86.0	14	11.9	15
Чернівецька	19	1	60.0	27	92.6	3	16.7	5
Чернігівська	25	22	105.1	9	72.3	24	21.0	3
м.Київ	1	6	101.6	11	80.4	18	26.2	1
м.Севастополь	24	21	77.9	21	57.7	26	10.9	17
період			2010 рік		на 1 січня 2011 року		2009 рік	
Макс		205,1		5159,7	99,8		26,2	
Мінім		60,0		860,1	42,2		6,1	

Розраховано за даними [8]

В екологічній сфері:

- гарантування екологічної безпеки ядерних об'єктів і радіаційного захисту населення й довкілля, зведення до мінімуму негативного впливу наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- поліпшення екологічного стану річок України, зокрема басейну Дніпра, та якості питної води;
- стабілізація й поліпшення екологічного стану в містах і промислових центрах Донецько-Придніпровського регіону;
- будівництво нових і реконструкція діючих комунальних очисних каналізаційних споруд;
- запобігання забрудненню Чорного й Азовського морів і поліпшення їхнього екологічного стану;
- формування збалансованої системи природокористування та екологізація промисловості, енергетики, будівництва, сільського господарства, транспорту;
- збереження біологічної та ландшафтної різноманітності, розвиток заповідної справи цих територій [11].

Мета даного дослідження сформулювати принципи та напрями змін економічної політики розвитку на основі аналізу стану економіки з використанням вимог економічної безпеки та сталого розвитку держави і регіонів.

Основний матеріал. Враховуючи стан функціонування економіки України її розвиток на основі стратегії національної економічної безпеки передбачає використання:

теоретико-методологічних основ стратегії формування економічної безпеки, яка містить характеристику та класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз; визначення і моніторинг факторів, які загрожують соціально-економічній системі держави; визначення критеріїв і параметрів, які характеризують національні та державні економічні інтереси;

форм і методів економічної політики та необхідних механізмів, що усувають дію факторів (загроз), які підривають соціально-економічну систему держави, забезпечують детінізацію економіки та ефективність інноваційного розвитку держави;

інституційне забезпечення економічного розвитку на основі гарантування економічної безпеки на національному, регіональному і мікро рівнях [5,6,7,9,10].

Серед найважливіших національних **економічних інтересів**, від реалізації яких залежить майбутнє України, слід виділити наступні:

- створення конкурентоспроможної, соціально спрямованої, інноваційної національної економіки на основі системи економічної безпеки України, що забезпечує можливості розвитку;
- здійснення структурної перебудови економіки на основі концепції сталого розвитку;
- збереження та розвиток інтелектуального, освітнього, культурного та природного потенціалів України, запровадження широкого комплексу інституційних змін з метою динамічного розвитку національної економіки;

- реалізація реформи податкової системи, посилення стимулюючого впливу податків на економічний розвиток, подолання високого рівня «тіньової» економіки;
- зростання добробуту українських громадян та вирішення державою соціальних проблем (безробіття, бідність, злочинність, житлове забезпечення тощо)[11,12].

Загрозами економічній безпеці України вважають фактори, що безпосередньо чи у перспективі унеможливають або ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів, створюючи перешкоди на шляху ефективного розвитку економіки і небезпеку незалежному державному існуванню та добробуту народу[3,4]. **Загрози** економічним інтересам розвитку визначаються:

нестабільністю економічного зростання та низьким рівнем соціального розвитку;

збереженням структурних деформацій у національній економіці в умовах техноглобалізму;

низьким рівнем захисту прав власності, трудового права та прав людини;

високим рівнем тінізації економіки, криміналізації соціально-економічних процесів.

Пріоритети сталого розвитку повинні знайти відображення в механізмах економічної та фінансової політики реалізації стратегії економічної безпеки.

Політика сталого розвитку на основі економічної безпеки в умовах техноглобалізму повинна базуватися на таких принципах: визнання життєвих сил людини, родини, етносу, суспільства, нації, держави як найвищої цивілізаційної цінності, розвиток яких належить до національних інтересів; визначення сталості розвитку суспільства, держави та регіонів як процесу якісних змін на основі використання інтелектуального потенціалу; формування філософських орієнтирів суспільства на основі культурних, історичних, духовних та моральних цінностей як елементів інтелектуального потенціалу; захист інформаційного середовища від надмірного іноземного втручання та нав'язування чужоземних цінностей як елемент збереження національної ідентичності та самобутності; екологічне відродження природних об'єктів, ландшафтів як середовища існування і доміанти життя, скорочення техногенного навантаження на них; реалізація стратегій національної та державної безпеки як стратегічних цілей розвитку суспільства. Сталий та гармонійний розвиток регіонів на основі моделі інтелектуально-інноваційного типу необхідно розглядати як основну стратегію економічної безпеки України у її геополітичному, європейському та національному вимірах.

Конкретні цілі регіональних програм економічного розвитку на основі забезпечення економічної безпеки в умовах техноглобалізму визначаються на основі:

- створення або вдосконалювання освітнього потенціалу, тобто організація навчальних закладів і різного роду курсів, що забезпечують підготовку й перепідготовку кваліфікованих технічних фахівців середньої ланки, підвищення якості навчання в школах, введення в шкільні програми спеціальних курсів професійного навчання;

- зміцнення наукового потенціалу, створення нових і розширення існуючих вузів і інших дослідницьких центрів, зміцнення зв'язків з великими науковими центрами країни в інших регіонах;
- сприяння розвитку всіх форм підприємницької діяльності, особливо в наукоємких галузях виробництва, як шляхом створення нових фірм, так і шляхом залучення підприємств із інших областей країни й з-за кордону;
- створення сучасної інфраструктури, що забезпечує виробничу й побутову сферу послуг, комунікацій, житлових умов, екологічну безпеку, високу якість життя;
- стимулювання інноваційної діяльності та участі у різних формах організації науково-технічної кооперації[12,13].

З огляду на вищенаведене актуальними стають такі напрями змін економічної політики на основі концепцій економічної безпеки та сталого розвитку

перехід від факторної до інвестиційної моделі з наступним розширенням інноваційних факторів розвитку, виробничо-технологічна модернізація обробної промисловості, електроенергетики, транспорту і сільського господарства;

розвиток видів діяльності, які формують визначальні засади національної конкурентоспроможності;

необхідність реформи усієї системи державного регулювання економікою відповідно до вимог стратегії економічної безпеки та напрямів сталого розвитку держави та регіонів.

Висновки. Подолання кризи та перехід до соціально-економічного розвитку на інноваційних засадах передбачає використання теоретико-методологічних основ стратегії економічної безпеки країни сформованих на основі теорії безпеки та концепції сталого розвитку.

Економічна безпека держави розглядається як стан національної економіки, за якого зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз. Рівновага і соціально-орієнтований розвиток економіки досягається реалізацією сукупності форм та методів економічної та фінансової політики. Сучасна економічна політика держави повинна відображати вимоги економічної безпеки держави та потреби сталого інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Берлач А.І., Філіпченко Т.В. Основи економічної безпеки України. / А.І.Берлач, Т.В. Філіпченко // Навчальний посібник. - Донецьк.: Донецький юридичний інститут ДУВ Сім. Е.О. Дідоренка, 2007.- 234с.
2. Вавринчук М.П. Економічна безпека в системі національної безпеки України на етапі сучасного державотворення. / М.П. Вавринчук //: Монографія.-К.: Правова єдність, 2009.- 288 с.
3. Варналій З. С.Економічна безпека / З. С.Варналій З. С.//.- Київ.- Знання.- 2009.- 647 с.
4. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць // Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К.: 2009. – 864 с.
5. Дарнопих Г.Ю. Концепція національної економічної безпеки України як державна стратегія. Електронний ресурс]. – Режим доступу.www.rusnauka.com/8_NIT.../27748.doc.htm

6. Дідович І.І., Фабій І.Я. Формування економічної безпеки держави/ І.І.Дідович, І.Я. Фабій // Науковий вісник НЛТУ.– Вип. 19.11. – 2009. – 287 с.
7. Економічна безпека України та проблеми її забезпечення Електронний ресурс. Режим доступу: ebk.net.ua/Book/synopsis/ekonomika/part1/003.htm
8. Комплексна оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України. РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА. 2011.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art
9. Мойсеєнко І.П. Стратегія економічного розвитку України в умовах кризи / І.П.Мойсеєнко, М.І.Флейчук // Бюлетень Міжнародного нобелівського економічного форуму. Світова економіка ХХІ століття: цикли та кризи» Дніпропетровськ.-№1 (5). Том 1.- 2012.-С. 274-282.
10. Предборський В.А. Економічна безпека держави/ В.А. Предборський // Монографія.-К.: Кондор, 2005.-351с.
11. Програма переходу України до збалансованого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.eco-live.com.ua/.../102-programa-perekhodu-ukraїni-do-zbalansovanogo-rozvitku
12. Стратегія національного розвитку України до 2015р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.uf.org.ua/news/550/>
13. Структурная оценка геоэкономического потенциала регионов Украины: методические подходы [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://fprr.org.ua>.